

ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ, ЇХ ТЕРИТОРІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У статті проаналізовано коротко- та середньострокові тренди основних показників соціально-економічного розвитку України у 2006–2012 рр. в умовах фінансово-економічної кризи.

Ключові слова: регіональна економіка, тренди, територіальна диференціація показників, макро-економічні пропорції та диспропорції, фінансово-економічна криза, антикризова політика.

Вступ та постановка проблеми

Схеми розміщення та розвитку продуктивних сил по областях УРСР та м. Києву розроблялись Радою з вивчення продуктивних сил (РВПС) України НАНУ та реалізовувались у рамках планових п'ятирічок ще у СРСР, але саме стратегічне планування регіонального соціально-економічного розвитку було започатковане в незалежній Україні з ухваленням у 2006 р. Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року (ДСРР-2015) [1], що стала основою реалізації регіональної політики.

Проте процеси її реалізації та регіоналізації економіки, у т. ч. нового економічного районування України, уповільнилися під дією різних факторів: зміна умов господарювання, брак фінансових та інвестиційних ресурсів, обмеженість державної підтримки регіонального розвитку і, головне, загострення боротьби за ресурси внаслідок як впливу світової економічної кризи, так і відкритості національної економіки, де сума експорту та імпорту перевищує ВВП.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. У кризові часи, які Україна пережила в перші роки незалежності та переживає сьогодні, як ніколи потрібно впроваджувати в економіку регіонально-цілісний підхід, обґрунтований ще 20 років тому видатним українським ученим у галузі територіального планування та регіональної політики, доктором географічних наук В. А. Поповкіним [2]. Схожих поглядів дотримується і професор В. С. Найдѣонов, який загальним завданням регулювання територіального розвитку вважає створення ефективного господарського комплексу, що органічно зв'яже всі території країни [3]. У наш час ця проблема не знаходить відображення в публікаціях учених.

Невирішені частини проблеми

У СРСР, у тому числі на теренах України, регіони як об'єктивні територіальні цілісності об'єктами планування ніколи не були, хоча певна спроба повернутися обличчям до цієї проблеми зроблена за хрущовської «відлиги», коли короткий проміжок часу в країні функціонували раднаргопси. Відтак і невиконання планів по території (безпосередньо їх зведених показників) практично не каралося відповідними контролюючими органами, чого не можна сказати про невиконання галузевих планів, за що міністри лишалися своїх посад. Тому процес переходу від адміністративно-централізованих методів управління до ринкових регуляторів економіки для регіонів був відносно безболісним. До того ж організаційне зосередження всіх економічних служб у державних адміністраціях областей і районів, на перший погляд, мало що змінило. Їх голови всі роки незалежності України і досі призначаються та знімаються з посади указами президентів країни, на відміну від губернаторів російських областей, що обирались народом за часів президентства Бориса Єльцина. У РФ перейшли на український шлях автократії з приходом до влади Володимира Путіна, який навіть посилив вертикаль влади порівняно з українським її варіантом за часів президентства Кучми чи Ющенка. Однак це не означає, що територіальний розвиток держави, процес формування й розвитку регіональних цілісностей треба було пустити на самоплив, оскільки в економічних відносинах перевагу було надано ринковим механізмам.

Світовий досвід регіональної політики доводить, що держава залишає за собою важелі управління життєво важливими галузями господарства (передовсім пов'язаними зі стратегічни-

ми об'єктами ПЕКУ, транспортними магістральними комунікаціями, життєво важливими об'єктами соціальної інфраструктури, а саме: швидка допомога та лікарні, пожежна служба та інші структурні підрозділи МНС, мобільний зв'язок, водопровідні, теплопостачальні, газові та каналізаційні мережі, сміттєпереробні підприємства тощо), контролюючи суто економічними заходами і ситуацію в ринковому секторі кожного регіону, акцентуючи особливу увагу на найбільш депресивних територіях та взагалі кризових явищах в економіці окремих регіонів, що посилюються в останні роки в усьому світі. Влада за роки незалежності України економічно послабила країну, продавши за безцінь олігархам інших країн, перш за все Росії, свої стратегічні підприємства (НПЗ і багато інших).

Поточна ситуація і насамперед – пік рецесії економіки 2008–2009 рр. та нова хвиля соціально-економічної кризи 2012–2013 рр. – посилюють необхідність актуалізації стратегічних завдань регіонального розвитку в умовах фінансово-економічної кризи, що набула перманентного характеру. Зокрема, кризовий період продемонстрував, що інструменти державної підтримки регіонів, які застосовувалися до 2008 р., а саме: пряме субсидування регіонів із державного бюджету, пільгові режими – стали неефективними. Ці заходи виявилися неспроможними вирішити як внутрішні регіональні проблеми – депресивність розвитку цілого ряду регіонів, монофункціональність території, так і проблеми міжрегіонального розвитку – надмірні диспропорції соціально-економічного розвитку, структурна незбалансованість виробничої сфери, порушення єдності господарського простору у межах країни. Більш того, вказані діючі інструменти та механізми регіонального розвитку лише посилюють проблеми територій, не створюючи стимулів до саморозвитку, активізації місцевої ініціативи.

До того ж 19 січня 2011 р. було ліквідовано засновану ще у 1918 р. разом з Академією наук В. І. Вернадським Раду з вивчення продуктивних сил України НАНУ, що 90 років була головною науковою організацією в країні з регіональних проблем. Тому сьогодні саме комплексний аналіз шляхів вирішення цих проблем в умовах фінансово-економічної кризи на основі реалізації державної стратегії регіонального розвитку (ДСРР) поки що не знайшов свого наукового осмислення.

Метою дослідження є комплексний аналіз трендів основних показників соціально-економічного розвитку України у 2006–2012 рр., посилення їх територіальної диференціації для формуван-

ня системи показників оцінки виконання цілей і завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. (ДСРР-2020) на шляху подолання фінансово-економічної кризи. Основним завданням модернізованої регіональної політики в Україні стало створення сприятливих умов і реальних можливостей для посткризового відновлення регіональних економічних комплексів на засадах інтенсивного розвитку, активізації використання внутрішнього, наявного на місцевому рівні потенціалу розвитку регіонів (у тому числі зняттям інституціональних та адміністративних бар'єрів, що заважають цьому процесу).

Основні результати дослідження

Від валового регіонального продукту (валової доданої вартості) – головного результативного показника соціально-економічного розвитку будь-якої території країни залежить рівень надходжень до бюджету регіону і, відповідно, виконання його видаткової частини. Тому необхідно було дослідити динаміку валового регіонального продукту (надалі – ВРП) і валової доданої вартості (ВДВ) галузей у розрізі регіонів. Питома вага обсягів ВРП у ВВП (у фактичних цінах) у 2006 р., коли була прийнята ДСРР, мала дуже суттєву територіальну диференціацію. Так, у 2006 р. м. Київ утворювало 18,3 %, Донецька область складала 12,9 %, Дніпропетровська – 9,3 % ВВП країни, тобто ВРП 3-х з 27 регіонів складав більше 40 % обсягу ВВП України (у фактичних цінах), тоді як м. Севастополь, лише 0,8 %, Чернівецька область – 1,0 %, Тернопільська – 1,2 %, тобто ВРП 3-х інших регіонів складав 3 % обсягу ВВП країни. Частки обсягу валового регіонального продукту (у фактичних цінах) у ВВП України у 2010 р. залишились, як і раніше, суттєво диференційовані територіально. Так, м. Київ утворювало вже 18,6 %, Донецька область складала 11,4 %, Дніпропетровська – 10,2 %, тобто ВРП 3-х з 27 регіонів складав, як і в 2006 р., більше 40 % обсягу ВВП України (у фактичних цінах), тоді як м. Севастополь лише 0,7 %, Чернівецька область – 0,9 %, Волинська – 1,3 %, тобто ВРП 3-х інших регіонів був менше навіть 3 % обсягу ВВП країни. Єдине, що на місце Тернопільської третьою стала Волинська область, частки м. Києва та Дніпропетровської області ще більше зросли, а Донецької та Чернівецької областей і м. Севастополя, відповідно, трохи зменшились. По суті, територіальна диференціація ВВП України за її регіонами з 2006 р. по 2010 р. збільшилась, що говорить про посилення територіальних диспропорцій

за основним абсолютним результативним регіональним показником ВРП.

У цілому по Україні у 2010 р. номінальний показник ВВП порівняно з 2006 р. зріс у 2,0 рази. Зменшення обсягів як ВВП, так і ВРП більшості регіонів України вперше зафіксовано у 2009 р. (суттєвіше в індустріальних Запорізькій та Донецькій областях), що пов'язано з поглибленням фінансово-економічної кризи в країні та світі. Вінницька область – єдина з центральних областей, де у 2009 р. спостерігалось незначне зростання – на 10 млн грн обсягу ВРП. Також зростання у 2009 р. відбулося ще в Миколаївській, Одеській, Тернопільській, Херсонській областях та АРК і м. Севастополі. У 2010 р. зросли ВРП більшості регіонів України, причому максимальне його значення, як і в докризовому 2008 р., спостерігаємо у м. Києві, а мінімальне – у м. Севастополі, котрий для порівняльного аналізу слід давно включати до АРК.

Водночас зазначені позитивні тенденції регіонального економічного зростання в ці роки, з точки зору змін макроекономічних пропорцій, мають чітко виражений екстенсивний характер, оскільки ґрунтуються на поліпшенні динаміки у базових галузях промисловості та зростанні обсягів експорту передусім за рахунок сприятливої кон'юнктури на світових ринках агро- та металопродукції.

Поряд з цим в умовах відкритої економіки останнім часом відбулося активне нарощування імпорту товарів і послуг (з 11,3 % у ВВП 2010 р. до 16,8 % – 2011 р.). Як наслідок – сформувався негативний внесок імпорту в приріст ВДВ, який перевищив внесок інших складників – валового нагромадження та експорту. Економічне зростання у посткризовий період мало переважно відновлювальний характер і не сформувало стійких позитивних тенденцій розширеного відтворення.

Різні регіони України не однакові й з економічної точки зору. Вони відрізняються за структурою економіки: на сході країни домінує промислове виробництво, у Криму й Карпатах – туризм, а у великих містах головним є сектор послуг. Різняться й обсяги економік регіонів. Так, валовий регіональний продукт (ВРП) м. Києва більш ніж удесятеро перевищує ВРП Хмельницької, Закарпатської або Волинської областей. Відрізняється інвестиційна привабливість регіонів, рівні безробіття. Тобто регіони України мають різні рівні розвитку.

Найбільш яскраво це видно на прикладі Києва, який має найвищий ВРП на душу населення, в місті найкраще розвинені малі підприємства, найнижчий рівень безробіття, у 2000-ні роки воно

одержувало більше інвестицій, ніж інші регіони. Однак економічна модель, яка сформувалася в останнє десятиліття в Києві, виявилася вразливою до кризи. Адже у мегаполісі сконцентровані національні інститути, що обслуговують фінансово-грошові потоки країни, на тлі знищення багатьох високотехнологічних виробництв у Києві за роки незалежності України, яка у 90-ті роки ХХ ст. пережила трансформаційну кризу, а у 2008–2013 рр. ще й соціально-економічну кризу, обумовлену також впливом глобальної фінансової кризи.

Для розвитку регіонів важливу роль відіграє урбанізація. Половина місць у рейтингу – це регіони, де домінує міське населення, половина – це здебільшого регіони зі значною часткою сільського населення. Особливе значення мають великі міста-мільйонники – саме ті області, які відносяться до них, або вони самі, у випадку з Києвом, займають перші чотири місця рейтингу.

Слід зазначити, що великий ВРП – як в абсолютному значенні, так і на душу населення – не є запорукою розвитку регіону. Так, східні області Донбасу, що мають розвинену експортоорієнтовану промисловість, насправді досить депресивні й у них дуже погано розвинений малий бізнес. Експортна спрямованість зробила їх украї уразливими до економічної кризи. Гірше в 2006–2010 рр. була тільки Запорізька область, що теж має експортну орієнтованість.

Однак найгірші результати демонструють слабо урбанізовані частини Центральної, Північної й Західної України. Високе безробіття, низький ВРП на душу населення, малий обсяг інвестицій, слабкий розвиток малого бізнесу – навіть до кризи ці регіони виявились вразливими через спад у грошових переказах від заробітчан.

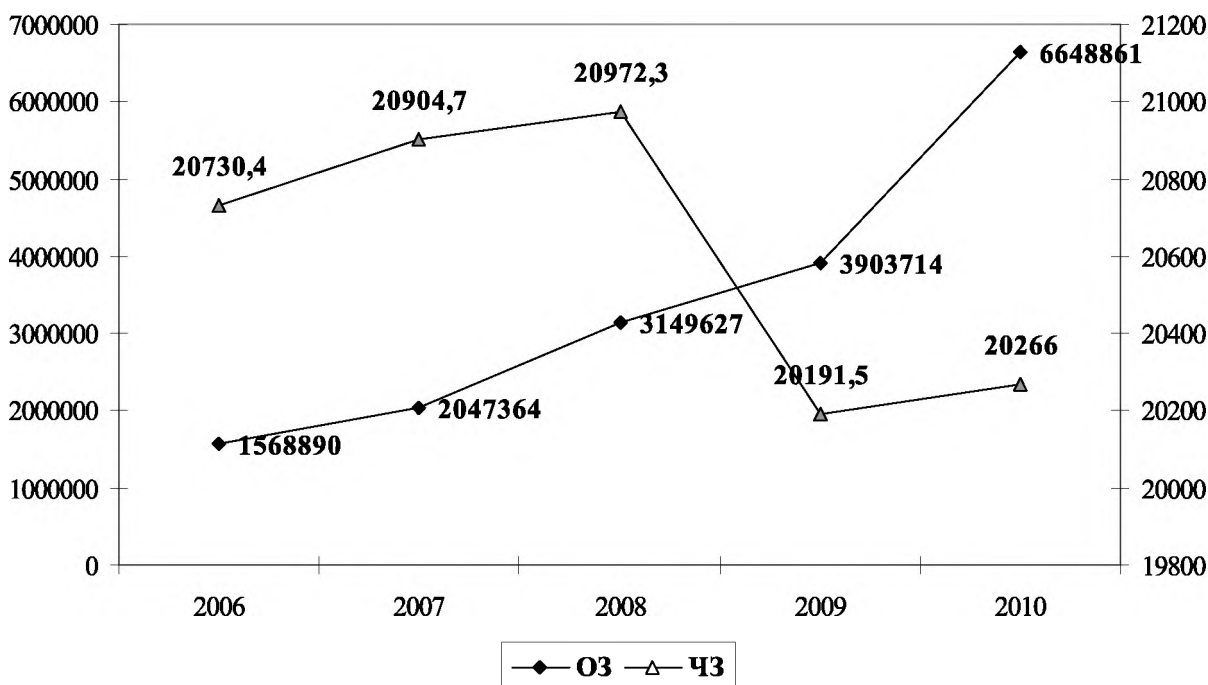
Стабільністю у часі була відзначена територіальна диференціація ВВП по регіонах України, проте за основним результативним регіональним показником вона навіть трохи погіршилась перед кризою 2009 р. Достатньо сказати, що в 2006 р. валовий регіональний продукт (ВРП) у розрахунку на одну особу коливався від 5650 грн у Чернівецькій області до 35 210 грн у м. Києві, тобто відрізнявся у 6,23 раза. У 2008 р. найнижчу величину цього показника мала Тернопільська область, і він відрізнявся від показника для м. Києва у 6,26 раза, тобто територіальна диференціація цього показника трохи збільшилась за два роки – на 0,03 п. п. і тим самим засвідчила, що зближення регіонів за показником ВРП у розрахунку на одну особу так і не відбулось. Після рецесії 2009 р. ВРП у розрахунку на одну особу в 2010 р. коливався від 10 939 грн у Чернівецькій

області до 70 424 грн у м. Києві (відрізнявся у 6,44 раза), тобто територіальна диференціація цього показника з моменту прийняття ДСРР у 2006 р. посилилась з 6,23 до 6,44 раза, збільшилась більше ніж на 0,2 п. п., що свідчило і про посилення регіональних диспропорцій по основному результативному показнику розвитку регіонів України. Причому максимальну і мінімальну величину цього показника у 2006 р. і 2010 р. мали ті ж самі регіони – м. Київ і Чернівецька область.

Якщо виключити з аналізу такий потужний і специфічний за багатьма параметрами мегаполіс, як столиця України – місто Київ, через яке проходить лівова частка фінансових потоків країни, і проводити аналіз саме за областями, то максимальна величина цього показника спостерігалась у 2006 р. у Донецькій області, а з 2007 р. лідером серед областей стала Дніпропетровська область. Зауважимо, що в 2006 р. розрив по цьому показнику між Донецькою та Чернівецькою областями наближувався до 2,8, а у 2010 р. між Дніпропетровською і тією ж Чернівецькою областями – до 3,2, тобто збільшився на 0,4 п. п., що свідчить про посилення регіональних диспропорцій по основному результативному показнику між областями України.

Несталість динаміки ВРП за регіонами України у період світової кризи (2008–2009 рр.) обумовлена й тим, що 2009 рік виявився рекордно провальним для національної економіки в цілому, коли відбулося падіння ВВП України на 15 %.

Найбільше падіння (близько 20 %) демонстрували саме експортоорієнтовані Запорізька та Донецька південно-східні області, прискорене зростання яких забезпечувалось у попередні роки високою кон'юнктурою на продукцію чорної металургії та хімічної промисловості на світових ринках. Майже такий самий рівень падіння ВРП (на 18 %) мали у 2009 р. місто Київ і Закарпатська область. П'яту позицію за темпом спаду (на 16,5 %) посіла індустріальна Дніпропетровська область, що мала у 2009 р. найбільший після міста Києва рівень ВРП на одну особу (27737 грн), що перевищував його рівень у Чернівецької області (9383 грн) майже у 3 рази. У 2008 р. розрив у величині показника між цими самими областями дорівнював 3,16. Можна сказати, що у цей час відбулося певне зближення рівнів економічного розвитку регіонів України на тлі рецесії її господарства. У 2010 р., коли економіка України у цілому трохи оговталася від кризи та зросла на 4,2 %, ВРП восьми областей продовжили падати. При цьому 11 регіонів виперед-

Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2010/2006	Приріст 2010 до 2006
ОЗ, млн грн	1568890	2047364	3149627	3903714	6648861	4,24	5079971
ЧЗ, тис. осіб.	20730,4	20904,7	20972,3	20191,5	20266,0	0,98	-464,4

Рис. 1. Динаміка основних засобів та чисельності зайнятих у 2006–2010 рр. в цілому по Україні

жали загальноукраїнський темп економічного зростання, а 7 – відставали від нього.

Посилення диспропорцій за основними ресурсними показниками у часи кризи спостерігалось насамперед на макрорівні. Показовим є аналіз основних ресурсних показників – факторів виробництва, якими є основні засоби (ОЗ) та чисельність зайнятих продуктивною економічною діяльністю (ЧЗ). В умовах фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., коли фінансових ресурсів підприємствам не вистачало на придбання оборотних фондів, спостерігалось різке зниження чисельності зайнятих у виробництві, у той час як вартість основних засобів виробництва в умовах інфляції швидко зростала. Досить часто в умовах кризових простоя підприємства були не завантажені, що й сприяло масовому спаду виробництва, або рецесії економіки України (2009 р. – на 15 %). Формально відбулося падіння ЧЗ в умовах зростання ОЗ. Графічно динаміку цих показників по Україні зображено на рисунку 1.

Як видно з рисунка, у 2008 р. відбулася кардинальна зміна динаміки, а саме: значне вивільнення зайнятих через зупинку виробничих потужностей та їх незавантаженість протягом тривалого періоду.

Перший з цих двох основних виробничих показників вимірюється у вартісному вимірі у фактичних цінах на кінець року, а другий – як чисельність зайнятих у виробництві робітників у тисячах осіб. Але нас цікавить не стільки їх абсолютний вимір, скільки зміни у територіальній їх диференціації протягом виконання ДСРР-2015. Так, у 2006 р. найбільшу питому вагу за показником основних засобів виробництва мали м. Київ (12,1 %), Донецька (12,0 %) та Дніпропетровська (10,2 %) області, а найменшу – м. Севастополь (0,5 %), Чернівецька (1,0 %) та Тернопільська (1,1 %) області.

Через чотири роки, у 2010 р., ієрархія регіонів майже не змінилася. З великим відривом попереду був Київ (15,4 %), за яким замість Донецької розташувалася Харківська область (11,1 %), а Дніпропетровська область (10,6 %), як і в 2006 р., була третьою. Серед областей, що йшли останніми за своїми параметрами у переліку 27 регіонів, наприкінці розташувалися ті самі м. Севастополь (0,2 %), Чернівецька (0,6 %) та Тернопільська (0,5 %) області. Величини цих параметрів за регіонами у 2006 р. і 2010 р. свідчать про посилення територіальних диспропорцій в Україні по фундаментальному показнику основних виробничих фондів (ОВФ), формування якого розтягується на роки через

інвестування основного капіталу (ОК) кожного з регіонів.

Територіальна диференціація показника кількості зайнятих економічною діяльністю в умовах масового безробіття в усьому світі з 2006 р. по 2010 р. теж мало змінилась. Так, 2006 р. найбільшу питому вагу по показнику чисельності зайнятих мали Донецька (10,3 %) та Дніпропетровська (7,6 %) області, за якими розташувалось м. Київ (6,6 %). За чотири роки у 2010 р. ієрархія регіонів не змінилась, але внаслідок рецесії 2009 р. аналогічні параметри (питома вага регіонів) зменшились у Донецькій області до 9,8 %, а у Дніпропетровській, навпаки, збільшились до 7,61 %, а у м. Києві – до 6,85 %. Вирішуючи проблему нераціонального використання людського потенціалу, слід звернути увагу на те, що її витoki сягають проблемами формування людського потенціалу (депопуляція населення), актуальної протягом останніх десятиліть.

У ДСРР до 2015 р. було поставлено мету – збільшити обсяг інвестицій в основний капітал при одночасному зниженні диспропорцій за цим показником. У період рецесії 2008–2009 рр. відбулося значне падіння індексів інвестицій в основний капітал, що пояснюється наслідками фінансово-економічної кризи, неможливістю використання підприємствами власних коштів як інвестиційного ресурсу у зв'язку з їх збитковістю та кризою банківського кредитування. Якщо у 2008 р. в цілому по Україні це падіння було ще незначним (на 2,6 %), то у 2009 р. позначилося рекордним обвалом на 41,5 %. Якщо в 2008 р. спостерігалось падіння індексів інвестицій в основний капітал у 15-ти з 27-ми регіонів України, то в 2009 р. за цим показником обвалилися всі регіони, причому чотири з них – Луганська, Тернопільська, Херсонська та Чернігівська області – мали більше ніж двократне його падіння, а ще чотири – Вінницька, Донецька, Івано-Франківська та Київська області – майже у 2 рази. Можна сказати, що у часи кризи виконання поставленої у ДСРР цілі – збільшення інвестицій – не відбулось.

Висновки та пропозиції щодо подальших досліджень

Післярецесійний 2010 рік щодо інвестування української економіки можна визнати інерційно стагнующим, оскільки навіть у фактичних цінах обсяг інвестицій в основний капітал в Україні не збільшився. Але саме за показником інвести-

цій в основний капітал (у фактичних цінах 2010 р.) у 2010 р. відбулося певне зближення регіонів України, яке в перспективі могло би вирівняти їх за основними результативними регіональними показниками. У 2011 р. розрив між регіонами за цим показником, навпаки, збільшився навіть у порівнянні з 2006 р. Так, відрив м. Києва був ще суттєвішим – на рівні 22,2 %, а Донецької області – 9,71 % загальноукраїнської його величини. Таким чином, зближення регіонів за 5 років після прийняття ДСРР на період до 2015 р. не відбулось і за цим показником.

З огляду на виконання поставленої у ДСРР на період до 2015 р. мети щодо збільшення інвестицій, то вже в 2011 р. у цілому по Україні вони зросли порівняно з 2006 р. прийняття ДСРР – у 1,67 раза, а по деяких регіонах (АРК, Донецька та Київська область, міста Київ і Севастополь) навіть суттєво перевиконали цільове завдання 2015 р. (відповідно, збільшивши свої обсяги у 2011 р. в 3,6; 2,18; 2,15; 2,32 і 2,19 раза порівняно з 2006 р.), до виконання якого формально залишається ще 4 роки. Правда, слід враховувати, що з 2006 р. в Україні спостерігався досить високий рівень інфляції, яка у кризовий період рецесії економіки уповільнилась і в деякі місяці навіть змінювала свій вектор на дефляцію.

Варто зазначити, що надходження інвестицій в основний капітал здебільшого характеризувалося позитивною динамікою, проте це не позначилося на оновленні основних засобів. Рівень зношеності ОЗ збільшився з 51,5 % у 2006 р. до 60,0 % у 2009 р. Найбільш зношеними є ОЗ Харківської, Кіровоградської, Вінницької, Полтавської областей (80,6 %, 73,8 %, 70,7 %, 70,1 % відповідно).

Зрештою усе це призвело до другої хвилі рецесії у провідних галузях національної економіки в 2012 р., коли обсяги промислового виробництва зменшились по Україні на 1,8 %, тоді як у 2011 р. – зросли на 7,6 %. У територіальному розрізі зменшення виробництва спостерігалось у 16 регіонах (від 0,5 % у Миколаївській до 13,2 % у Чернівецькій областях), з яких у 13 – падіння виробництва було лише у 2012 р., а в Одеській, Чернігівській та Чернівецькій областях виробництво зменшується другий рік поспіль.

Соціально-економічний розвиток регіонів України у цілому має значний нерівномірний характер. Більше половини ВВП країни виробляється у п'яти її регіонах. Аналіз територіальної диференціації регіонів свідчить про величезну асиметрію у розвитку її столиці – мегаполісу

Києва і решти регіонів та між урбанізованими і слабо урбанізованими регіонами, яка в останні роки не зменшується, а навпаки, зростає, що загострює міжрегіональні протиріччя. Загалом територіальна диференціація основних показників регіонального розвитку навіть посилилась за роки реалізації Державної стратегії регіонального розвитку (ДСРР), що вказує і на посилення регіональних диспропорцій. Досить показовим у цьому плані є й аналіз територіальної диференціації основних ресурсних показників – факторів виробництва, а саме: основних засобів та чисельності зайнятих виробничою діяльністю.

Щоправда, за показником інвестицій в основний капітал (у фактичних цінах 2010 р.) 2010 р. відбулось навіть певне зближення регіонів України, яке в перспективі могло би сприяти їх згуртуванню та консолідації за основними результативними регіональними показниками. Але слід констатувати, що подолання основних диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів в Україні поки що не відбулося і ця проблема залишається ключовою і в процесах розробки та реалізації ДСРР на період до 2020 р. Для її вирішення в подальшому слід звернути увагу на такий потужний регулятор з боку держави, як бюджетне фінансування та податкове регулювання наповнення місцевих бюджетів безпосередньо регіонів, а також державних підприємств певних галузей, що розташовані на конкретних територіях певних регіонів. Для остаточної оцінки питомої ваги регіону в бюджетному фінансуванні слід обов'язково враховувати й фінансування державою підприємств по лінії галузевих міністерств і відомств.

Ситуація потребує перегляду державної регіональної політики. Адже, як свідчить аналіз, диспропорції в соціальному та економічному розвитку регіонів досягли максимальних значень і супроводжуються низьким рівнем інвестиційно-інноваційної діяльності та конкурентоспроможності більшості регіонів, серед яких не відбувається і процес вирівнювання їх соціально-економічного розвитку. Господарство деяких регіонів базується на одній-двох галузях, підприємства яких виробляють проміжну або низькотехнологічну продукцію, що знижує їх конкурентоспроможність на зовнішньому ринку.

Підсумовуючи, слід зазначити, що українські регіони дуже різні. Але проблема не стільки у відмінностях, скільки у відсутності дій, аби ці відмінності перевести в площину ефективної реалізації можливостей.

Список літератури

1. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF2>.
2. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці / В. А. Поповкін. – К. : Наукова думка, 1993. – 219 с.
3. Найдьонов В. С. Основи державного регулювання економіки: навчальний посібник на матеріалах України / В. С. Найдьонов. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2010. – 260 с.

V. Kuzmenko, N. Kuzmenko

TENDENCIES IN CHANGES OF INDEXES OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS OF UKRAINE, ITS TERRITORIAL DIFFERENTIATION UNDER THE CONDITIONS OF FINANCIAL AND ECONOMIC CRISIS

This article analyses short- and long-term trends of main indexes of socio-economic development of Ukraine in 2006–2012 under the conditions of financial and economic crisis.

Keywords: regional economy, trends, territorial differentiation of indexes, macroeconomic proportions and disproportions, financial and economic crisis, anti-crisis policy.

Матеріал надійшов 14.05.2013

УДК 368.03:330.131.3

Литвин А. В.

ПОРІВНЯННЯ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

У статті розглянуто основні підходи до оцінки фінансової стійкості страхових компаній, проаналізовано їхні позитивні та негативні характеристики. На підставі аналізу окреслено можливі шляхи вдосконалення підходів до оцінки фінансової стійкості страхових компаній.

Ключові слова: фінансова стійкість, банкрутство, фінансовий стан, страхова компанія, фінансовий аналіз, економетричні методи та моделі, рейтингові оцінки.

Постановка проблеми. В умовах економічної нестабільності та розбалансованості фінансових ринків проблема вдосконалення підходів до оцінки фінансової стійкості страхових компаній є надзвичайно актуальною. Страховики є одними з основних суб'єктів ринку фінансових послуг, і результативність їх діяльності та фінансова стійкість впливають на стан і розвиток галузі та економіки в цілому. Соціальна значимість страхового сектора полягає у важливості виконуваних ним функцій – насамперед захисної, компенсаційної та інвестиційної. Мінливі внутрішні та зовнішні умови можуть перешкоджати досягненню страховиками бажаних фінансових

та операційних результатів, що у критичних випадках може призвести до банкрутства компанії. Відтак програють не лише власники страхових компаній, їхні працівники, контрагенти та споживачі, а й суспільство в цілому, адже страхування перестає виконувати притаманні йому функції.

Незважаючи на те, що сьогодні існує чимало підходів до оцінки фінансової стійкості компаній, у тому числі страхових, багато з них не є об'єктивними та ґрунтуються на прийнятті суб'єктивних рішень на кожному з етапів аналізу рівня фінансової стійкості страховика. Удосконалення підходів до оцінки фінансової стійкості